

تأثیر قصه‌گویی بر مهارت‌های اجتماعی و رابطه کودک با والد کودکان پیش‌دبستانی

دکتر محمود جمالی فیروزآبادی*

آزاده آقائی میبیدی**

چکیده

پژوهش حاضر با هدف، بررسی میزان اثربخشی قصه‌گویی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی و بهبود رابطه کودک با والد کودکان پیش‌دبستانی انجام شده است. این پژوهش از نوع آزمایشی، با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل و گزینش تصادفی بود. بدین منظور با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۶۰ کودک پیش‌دبستانی (۳۰ دختر و ۳۰ پسر) از مناطق شمال و جنوب تهران به صورت تصادفی انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه ۳۰ نفری آزمایش و کنترل جایگزین شدند. ابزار این پژوهش، پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی احمدی-نورانی و شاخص تنیدگی والدین بود. از دو گروه آزمایش و کنترل پیش‌آزمون به عمل آمد. سپس گروه آزمایش به مدت ۱/۵ ماه، ۱۰ جلسه تحت جلسات قصه‌گویی قرار گرفتند و گروه کنترل از نفوذ چنین عاملی محفوظ نگه داشته شدند. سپس مجدداً از دو گروه آزمایش و کنترل پس‌آزمون به عمل آمد. نتایج حاصله به وسیله آزمون تحلیل کواریانس مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داده است که قصه‌گویی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی تأثیر دارد و میزان مهارت‌های اجتماعی کودکان پسر به طور معنادار بیش از کودکان دختر است. اما در مورد تأثیر قصه‌گویی و جنسیت بر رابطه کودک با والد نتایج تفاوت معناداری نشان نداد.

واژه‌های کلیدی: قصه‌گویی، مهارت‌های اجتماعی، رابطه کودک با والد.

* استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

** کارشناس ارشد رشته روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

کارشناسان کودک و خانواده همگی بر این باورند که تعامل، یعنی گذراندن وقت و ایجاد یک رابطه عاطفی قوی بین پدر/ مادر و فرزند، اهمیت بسیار زیادی در رشد روانی کودک دارد (بلوم کویست^۱، ترجمه علاقبندراد، ۱۳۸۳). ارتباط نزدیک و موثر والدین و کودکان نه تنها به رشد فکری کودک منجر می شود بلکه رشد شخصیتی و اجتماعی آنان را نیز تحت الشعاع قرار می دهد (هس^۲، ۱۹۷۱، به نقل از هنری^۳، ترجمه پرنیانی، ۱۳۸۶). در چنین شرایطی محیط خانواده برخوردار از گرمی، رضایت، اعتماد و حداقل تعارض است. رابطه کودک با والد به عنوان یک عامل حمایتی، می تواند از تاثیر بسیاری از خطراتی که فرد در زندگی روزمره با آن مواجه است جلوگیری کند (لزین و همکاران^۴، ۲۰۰۴). همینطور تطابق و هماهنگی تعامل والدین و کودک، باعث شکل گیری ساختار تعاملی کودک در قبال محرک های اجتماعی می گردد (مایز و پتیت^۵، به نقل از جان بزرگی و همکاران، ۱۳۸۷). اما اغلب والدین، تعامل مناسبی نداشته و از لحاظ عاطفی با فرزندشان بسیار فاصله دارند (بلوم کویست، ترجمه علاقبندراد، ۱۳۸۳). با توجه به نظریه تاثیر متقابل رابطه کودک با والد امری اشتراکی و دو سویه است که از مجموعه ای تعاملات زنجیره ای متوالی تشکیل شده است. بطوریکه والدین و کودکان همواره به عنوان عواملی که به طور همزمان و متقابل رفتارهای یکدیگر را تنظیم می کنند مورد بررسی قرار می گیرند (استافورد و بهیر^۶، به نقل از مهوری، ۱۳۸۴). با توجه به اثر متقابل ویژگی های اجتماعی کودک و رابطه کودک با والد و اهمیت این دو مولفه در رشد و شخصیت کودک، پرورش مهارت های اجتماعی کودکان از اهمیت خاصی برخوردار است. از این سو فراگیری مهارت های اجتماعی می تواند در افزایش روابط دوستانه کودکان از جمله بهبود رابطه کودک با والدین مؤثر باشد (بلوم کویست، ترجمه علاقبندراد، ۱۳۸۳).

فرض اساسی در تربیت و آموزش مهارت های اجتماعی، این است که فقر مهارت های اجتماعی موجب منزوی و طرد شدن فرد از دیگران می شود (جان بزرگی و همکاران، ۱۳۸۷). اما نتایج تحقیقات بیانگر آن است که یک پنجم کودکان پیش دبستانی، خصوصاً در سنین ۶-۴ سالگی دارای مشکلات رفتاری هستند (کی^۷، ۲۰۰۶). به همین جهت، هدایت مستقیم و آموزش فراگیر مهارت های اجتماعی در مدارس ابتدایی و سنین پایین تر باعث پذیرش اجتماعی فرد در مراحل بالاتر خواهد شد. قابلیت اجتماعی در روابط بین فردی تاثیر دراز مدت معناداری بر کارکرد روان شناختی، تحصیلی و سازشی دارد (الیوت^۸ و همکاران، ۲۰۰۱). مهارت های اجتماعی ضعیف و مشکلات ارتباطی با

^۱ -Bloomquist, M.L.

^۲ -Hess.

^۳ -Henry, M.B.

^۴ -Lezin, N.L.

^۵ -Mize, J&Pettit, G.S.

^۶ -Stafford&Beer

^۷ -Key.

^۸ -Elliott, S.N.

همسالان، خانواده و معلمان با بسیاری از شکل های سایکوپاتولوژی شامل افسردگی (سگرین^۹، ۲۰۰۰)، اختلالات در رفتار مهار یافته (اسپنس^{۱۰}، ۱۹۸۱)، هراس اجتماعی (اسپنس و همکاران، ۱۹۹۹)، نشانگان اوتیسم و اسپرگر (هاریس^{۱۱}، ۱۹۹۸)، و شروع زودهنگام اسکیزوفرنی (اسکولز و کولر^{۱۲}، ۱۹۸۹)، مرتبط هستند (اسپنس، به نقل از حسین خانزاده، ۱۳۸۹).

مهارت های اجتماعی شامل رفتارهای آموخته شده هدفمندی هستند که فرد را قادر می سازند تا در تعامل با دیگران، در شرایط گوناگون، عملکرد مؤثری داشته باشد (جونز، کرولی، گوتزلو^{۱۳}، ۲۰۰۵). کودکانی که از مهارت های اجتماعی برخوردار هستند، اجتماعی تر بوده، مشارکت پذیری، اعتماد به نفس و نودوستی بیشتری دارند و کمتر تنها می مانند و در مقایسه با کودکانی که مهارت های اجتماعی کمتری دارند، از دوستان بیشتری برخوردارند (شافر^{۱۴} و همکاران، به نقل از جان بزرگی و همکاران، ۱۳۸۷). آموزش این مهارت ها به دلیل پیچیدگی جریان اجتماعی شدن و عوامل گوناگون مؤثر بر آن باید با در نظر گرفتن همه عوامل مؤثر انجام شود (لطف آبادی، ۱۳۶۹، به نقل از نظری نژاد، ۱۳۸۵). لذا یکی از مهمترین مسائل در این خصوص شیوه آموزش مهارت های اجتماعی است.

بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی که چهارچوب رایجترین روشهای پرورش مهارت های اجتماعی را تشکیل می دهد، الگوسازی اجتماعی روشی است که به کمک آن، بویژه در سالهای رشد، غالب رفتارهای اجتماعی را می توان آموزش داد (کارتلیج و میلبرن^{۱۵}، ترجمه نظری نژاد، ۱۳۸۵).

گرچه تاثیر نسبی آموزش مستقیم مهارت های اجتماعی در چند مطالعه (برای نمونه پژوهش رز^{۱۶} (۱۹۸۶) به صورت ۱۰ جلسه آموزش به کودکان جهت داشتن رفتار جسورانه، جاذب بودن و پذیرفته شدن توسط دیگران، همینطور مداخله بربیک و گرلیر^{۱۷} (۱۹۹۴) جهت کاهش رفتار پرخاشگرانه و پس زدگی اجتماعی، و نتیجه آموزش لاگرا و سانتو گروس^{۱۸} (۱۹۸۰) به کودکان پیش دبستانی در یک برنامه ۸ هفته ای آموزش رفتار گروهی (به نقل از جان بزرگی و همکاران، ۱۳۸۷)) نشان داده شده است، اما به طور کلی پژوهشگران عدم تعمیم پذیری مهارت های آموخته شده به محیط طبیعی را، بزرگترین مشکل آموزش سنتی مهارت های اجتماعی می دانند. زیرا در این شیوه، آموزش یک مهارت تنها در صورت دستورالعمل مستقیم درباره نحوه عمل در یک موقعیت خاص است

^۹-Segrin.

^{۱۰}-Spence

^{۱۱}-Harris.

^{۱۲}-Schulz & Koller

^{۱۳}-Johns, Crowley & Guetzloe.

^{۱۴}-Mize, J & Pettit, G.S.

^{۱۵}-Cortledge, G & Milburn, d.

^{۱۶}-Rose, S.R

^{۱۷}-Brake, K.L & Gerler, E.R

^{۱۸}-La Greca, T. & Killick, S

و انعطاف پذیری لازم برای بکارگیری آن مهارت در موقعیت‌های جدید وجود ندارد (راحیل^{۱۹}، ۲۰۰۲، به نقل از تویسرکانی، ۱۳۸۶). امروزه از آموزش و یادگیری در صورتی به عنوان یک فرایند منظم و هدفمند یاد می‌شود که نوعی مشارکت فعال بین مربی و متربی ایجاد شده باشد. در میان شیوه‌های تدریس که فعال سازی و درگیر کردن فراگیران در آنها یکی از اصول کار است، قصه‌گویی نقش و جایگاه ویژه‌ای دارد (فضلی خانی، ۱۳۸۲).

قصه‌گویی یک روش انعطاف پذیر است، شیوه‌ای است که می‌تواند برای گروه‌های مختلف و افراد با خصوصیات متفاوت بکار گرفته شود (فوکس ایدز^{۲۰}، ۲۰۰۶)؛ داستان‌ها و قصه‌ها قادرند مفاهیم ارزشی و اخلاقی جامعه از قبیل همدردی، شجاعت و بخشندگی را منتقل کنند و از طریق تقویت و تنبیه جانشینی تمایز بین پیامد رفتارهای خوب و بد را نشان دهند؛ قصه‌ها می‌توانند بصورت غیر مستقیم باعث رشد سواد آموزی عاطفی و درک اجتماعی بهتر گردند؛ داستانها از زبان برای ترسیم تصویر در ذهن شنونده استفاده می‌کنند و از این طریق، تفکر دیداری را که از اجزاء مهم خلاقیت است را توسعه می‌دهند؛ این روش می‌تواند به توسعه رابطه قصه گو و شنونده کمک کند؛ وقتی قصه‌ای شنیده می‌شود ذهن به صورت فعال درگیر می‌شود و کنجکاوی تحریک شده، به انگیزه‌ای برای یادگیری تبدیل می‌شود. مطالب آموخته شده از این طریق کمتر دچار فراموشی می‌شوند؛ در نهایت، به گفته توماس و کیلیک^{۲۱}، این مشکل خواهد بود که برای آموزش کودکان راه موثرتری از قصه‌گویی بکار بریم (توماس و کیلیک، ۲۰۰۷).

علی‌رغم اینکه اثربخشی این روش آموزشی در پژوهش‌هایی از قبیل: (مطالعه کارتلج (۱۹۸۴)، برای معرفی روشهای آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان دبستان (به نقل از کارتلج و میلبرن، ترجمه نظری نژاد، ۱۳۸۵)، تحقیق هاگرت^{۲۲} (۱۹۹۹)، در مورد استفاده از قصه‌ها برای کمک به کودکان جهت بهبود روابطشان با والدینی که آنها را به فرزندپذیری پذیرفته بودند، پژوهش مور^{۲۳} (۲۰۰۴) با هدف استفاده از داستانهای اجتماعی به منظور بهبود ارتباطات بین والدین، معلمان و کودکان، هوی و لاولو^{۲۴} (۲۰۰۶) پژوهشی با هدف بررسی کارایی قصه‌گویی بر مهارت‌های اجتماعی) مشخص شده است، در ایران پژوهش‌های معدودی در این زمینه انجام شده که عموماً تأثیر این عامل را بر رابطه کودک با والد در نظر نگرفته‌اند. بنابراین، مسئله پژوهش حاضر این است که آیا قصه‌گویی بر رشد مهارت‌های اجتماعی و بهبود رابطه کودک با والد کودکان دختر و پسر پیش‌دبستانی تأثیر دارد؟

روش

در این مطالعه از طرح آزمایشی پیش‌آزمون- پس‌آزمون همراه با گروه کنترل استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کودکان دختر و پسر پیش‌دبستانی شهر تهران می‌باشد. روش نمونه‌گیری از نوع خوشه‌ای چند

^{۱۹} -Rahile.

^{۲۰} -Fox Eades.J

^{۲۱} -Thomas, T. & Killick, S.

^{۲۲} -Haegret

^{۲۳} -Moore, P.S.

^{۲۴} -Hui, A & Lou, S

مرحله‌ای بود. بدین منظور از بین مناطق شمال و جنوب تهران دو منطقه ۲ و ۱۷ به صورت تصادفی انتخاب شدند و از هر منطقه ۱ دبستان پسرانه و ۱ دبستان دخترانه به صورت تصادفی انتخاب شد که در کل شامل ۲ دبستان دخترانه و ۲ دبستان پسرانه بود. هر یک از مدارس شامل ۲ کلاس پیش‌دستانی بودند که از دانش‌آموزان هر مدرسه به صورت تصادفی ۱۶ نفر انتخاب و سپس به دو گروه تقسیم شدند. یکی از گروه‌ها به صورت تصادفی، آزمایش و دیگری به عنوان گروه کنترل قرار گرفت. حجم گروه نمونه شامل ۶۴ کودک بود که با حذف ۴ نفر به دلیل غیبت زیاد، ۶۰ نفر باقی ماند. از دو گروه آزمایش و کنترل پیش‌آزمون به عمل آمد. سپس گروه آزمایش به مدت ۱/۵ ماه، ۱۰ جلسه تحت جلسات قصه‌گویی که بر اساس بسته آموزشی تهیه شده تنظیم شده بود، قرار گرفتند و گروه کنترل از نفوذ چنین عاملی محفوظ نگه داشته شدند. سپس مجدداً از دو گروه آزمایش و کنترل پس‌آزمون به عمل آمد. نتایج حاصل بوسیله آزمون تحلیل کواریانس مورد بررسی قرار گرفت.

ابزار پژوهش

۱- پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی احمدی- نورانی

این پرسشنامه شامل ۴۰ سوال است که براساس ۸ مقوله مهارت‌های اجتماعی که توسط لاگرکا و همکاران (۱۹۸۰) مطرح شد، تهیه شده است. دامنه تغییرات بین صفر و ۱۶۰ می‌باشد. دستیابی کودکان به نمرات بالاتر، نشان دهنده میزان بالاتر مهارت‌های اجتماعی کودکان است. روایی محتوایی و صوری این پرسشنامه توسط استاید ذیصلاح تأیید شده است و با استفاده از روش دو نیم کردن، ضریب اعتبار پرسشنامه ۹۷٪ به دست آمده است (احمدی- نورانی، ۱۳۸۰).

ضریب آلفای کرونباخ آن بر روی ۶۰ آزمودنی این پژوهش برابر ۸۲٪ بالغ گردید.

۲- شاخص تنیدگی والدین (PSI)

با استفاده از این پرسشنامه که ابتدا توسط آبی‌دین^{۲۵} (۱۹۷۶) مطرح گردید، می‌توان تنیدگی رابطه را در نظام ارتباطی والد- کودک ارزشیابی کرد. الگوی نظری فرم شاخص تنیدگی والدین بر طبق این اصل قرار داده شد، که تنیدگی والدین می‌تواند از پاره‌ای ویژگی‌های کودک، برخی خصیصه‌های والدین و یا موقعیت‌های متنوعی که با ایفای نقش والدین به طور مستقیم مرتبطند ناشی شود. فرم بازنگری و کوتاه شده این پرسشنامه در ۱۰۱ سوال تنظیم شده است (استورا^{۲۶}، ترجمه دادستان، ۱۳۷۷) و شامل دو قلمرو کودک و والدین می‌باشد. از آنجائیکه متغیرهای مربوط به قلمرو کودک با این پژوهش مرتبط بود با صلاح‌دید استاید راهنما و مشاور، ۴۷ سوال مربوط به این قلمرو مورد بررسی قرار گرفت. آبی‌دین ضریب آلفای کرونباخ را، در نمونه‌ای مشتمل بر ۳۶۳۳ نفر (که کودکان آن بین یک ماه تا ۱۲ سال داشتند) برای نمره قلمرو کودکی ۹۰٪ ذکر می‌کند بنا به توصیه استاد راهنما این پرسشنامه نیز توسط محقق اعتباریابی شد و ضریب آلفای کرونباخ آن بر روی ۶۰ آزمودنی برابر ۸۰٪ شد.

یافته‌ها

۲۵ _ Abi din

۲۶ _ Stora

در این پژوهش تاثیر قصه‌گویی بر مهارت‌های اجتماعی و رابطه کودک با والد مورد بررسی قرار گرفته است. در ارتباط با فرضیه یک پژوهش، قصه‌گویی موجب افزایش مهارت‌های اجتماعی کودکان می‌شود، شاخص‌های توصیفی مربوط به میزان مهارت‌های اجتماعی آزمودنی‌ها نشان می‌دهد که بین میانگین مهارت‌های اجتماعی آزمودنی‌های مورد مطالعه تفاوت وجود دارد. برای آزمون معنا دار بودن تفاوت مشاهده شده از تحلیل کواریانس استفاده به عمل آمد.

جدول ۱- شاخص‌های مربوط به آزمون تحلیل کواریانس مربوط به بررسی تاثیر گروه و جنسیت بر مهارت‌های اجتماعی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات نمره‌ها	درجه آزادی	میانگین مجموع		نسبت f	سطح معنا دار بودن	مجذورات
			مجموع	مجدورات نمره‌ها			
پیش آزمون	۷۳۷۱/۰۰۱	۱	۷۳۷۱/۰۰۱	۷۳۷۱/۰۰۱	۸۴/۴۱۱	۰/۰۰۰	۰/۶۱۴
گروه	۱۰۶۰/۰۲۳	۱	۱۰۶۰/۰۲۳	۱۰۶۰/۰۲۳	۱۲/۵۷۱	۰/۰۰۱	۰/۱۸۶
جنسیت	۵۶۳/۳۱۸	۱	۵۶۳/۳۱۸	۵۶۳/۳۱۸	۶/۶۸۰	۰/۰۱۲	۰/۱۰۸
تعامل جنسیت و گروه	۰/۱۴۷	۱	۰/۱۴۷	۰/۱۴۷	۰/۰۰۲	۰/۹۶۷	۰/۰۰۰
خطا	۴۶۳۷/۹۳۳	۵۵	۸۴/۳۲۶	۸۴/۳۲۶			
کل	۶۴۲۰۴۴/۰۰۰	۶۰					

مطابق جدول ۱ چون مقدار F محاسبه شده ۱۲/۵۷۱ (گروه) و ۶/۶۸۰ (جنسیت) از مقدار F مبین در درجه‌های آزادی ۱ و ۵۵ در سطح ۰/۰۱، ۰/۰۵ (۷/۰۸ و ۴) بزرگتر است، فرض‌های صفر رد می‌شوند. رد فرض صفر به این معناست که بین مهارت‌های اجتماعی دو گروه از کودکان (آزمایش و کنترل؛ دختر و پسر) با ثابت نگهداشتن میزان مهارت‌های اجتماعی آنها قبل از ارائه متغیر مستقل (قصه‌گویی) تفاوت معنا دار وجود دارد، بنابراین می‌توان چنین نتیجه گرفت که: ۱- میزان مهارت‌های اجتماعی کودکانی که در کلاس‌های قصه‌گویی شرکت کرده‌اند به طور معنا دار بیش از آن دسته از کودکانی است که در این کلاس‌ها شرکت نکرده‌اند. ۲- میزان مهارت‌های اجتماعی کودکان پسر به طور معنا دار بیش از کودکان دختر است.

در ارتباط با فرضیه دوم پژوهش، قصه‌گویی بر رابطه کودک با والد تاثیر دارد، شاخص‌های توصیفی مربوط به میزان رابطه کودک با والد آزمودنی‌ها نشان می‌دهد که بین میانگین رابطه کودک با والد آزمودنی‌های مورد مطالعه تفاوت وجود دارد.

جدول ۲- شاخص‌های مربوط به آزمون تحلیل کواریانس مربوط به بررسی تاثیر گروه و جنسیت بر رابطه کودک با والد

منبع تغییرات	مجموع	درجه	مانگین مجموع	نسبت f	سطح معنا	مجذور
--------------	-------	------	--------------	--------	----------	-------

اتا	دار بودن	مجذورات نمره‌ها	مجذورات آزادی	مجذورات نمره‌ها
۰/۳۲۰	۰/۰۰۰	۲۵/۸۸۴	۱	۲۸۹۰/۵۷۹
پیش آزمون				۲۸۹۰/۵۷۹
۰/۰۳۸	۰/۱۴۸	۲/۱۵۵	۱	۲۴۰/۷۰۴
گروه				۲۴۰/۷۰۴
۰/۰۱۲	۰/۴۱۲	۰/۶۸۳	۱	۷۶/۲۶۸
جنسیت				۷۶/۲۶۸
۰/۰۲۳	۰/۲۶۰	۱/۲۹۵	۱	۱۴۴/۶۳۸
تعامل جنسیت و گروه				۱۴۴/۶۳۸
خطا			۵۵	۶۱۴۲/۰۸۸
کل			۶۰	۶۳۱۸۸۰/۰۰۰

با توجه به شاخص‌های آزمون تحلیل کواریانس مربوط به بررسی تاثیر گروه و جنسیت بر رابطه کودک با والد در جدول ۲ چون مقدار F محاسبه شده ۲/۱۵۵ (گروه)، ۰/۶۸۳ (جنسیت) و ۱/۲۹۵ (تعامل جنسیت و گروه) از مقدار F مبین در درجه‌های آزادی ۱ و ۵۵ در سطح ۰/۰۵ (۴) کوچکتر است فرض‌های صفر پذیرفته می‌شود. پذیرش فرض صفر به این معناست که بین میزان رابطه کودک با والد دو گروه از کودکان (آزمایش و کنترل؛ دختر و پسر؛ تعامل جنسیت و گروه) با ثابت نگهداشتن میزان کیفیت رابطه کودک با والد آنها قبل از ارائه متغیر مستقل (قصه‌گویی) تفاوت معنادار وجود ندارد. بدین معنا که قصه‌گویی بر بهبود رابطه کودک با والد اثر ندارد.

بحث

یکی از نتایج پژوهش حاضر این است که بین مهارت‌های اجتماعی دو گروه آزمایش و کنترل با ثابت نگهداشتن میزان مهارت‌های اجتماعی آنها قبل از ارائه متغیر مستقل (قصه‌گویی) تفاوت معنی دار وجود دارد. این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌های کارتلج (۱۹۸۴)، گری و گرنند^{۲۷} (۱۹۹۳)، فاینبرگ^{۲۸} (۲۰۰۱)، گات و سافران^{۲۹} (۲۰۰۲)، مور (۲۰۰۴)، هوی و لاوو (۲۰۰۶)، دود و همکاران^{۳۰} (۲۰۰۷)، طهماسیان (۱۳۸۵)، تویسرکانی (۱۳۸۶) و مفرد طاهری (۱۳۸۷) مطابقت دارد. در خصوص مهارت‌های اجتماعی کودکان دختر و پسر نتایج پژوهش بیانگر آن بود که میزان مهارت‌های اجتماعی پسران بیش از دختران است. یافته‌های پژوهش‌های انجام شده در این خصوص همسو نبودند. گرشام^{۳۱} و الیوت (۱۹۹۰) دریافتند که مهارت‌های اجتماعی دختران بیش از پسران است و نتایج تحقیق هوی و لاوو (۲۰۰۶) تفاوت معناداری را بین دو جنس نشان نداد.

در ارتباط با فرضیه دوم پیرامون تاثیر قصه‌گویی بر رابطه کودک با والد، یافته‌ها نشان می‌دهد که بین میزان رابطه

^{۲۷} -Garay & Garland.

^{۲۸} -Fienberg.

^{۲۹} -Gut, D. M. & Safran, S. P.

^{۳۰} -Dodd, S.

^{۳۱} -Gresham, F.M

کودک با والد دو گروه آزمایش و کنترل و کودکان دختر و پسر با ثابت نگهداشتن میزان کیفیت رابطه کودک با والد قبل از ارائه متغیر مستقل (قصه گویی) تفاوت معنادار وجود ندارد. بدین معنا که قصه گویی بر بهبود رابطه کودک با والد اثر ندارد. همچنین در مورد جنسیت نیز تفاوت معناداری وجود ندارد. این نتایج با مطالعات هاگرت (۱۹۹۹) و مور (۲۰۰۴) که بیانگر بهبود رابطه کودک با والد در اثر قصه گویی بودند، مطابقت ندارد. نتیجه پژوهش جمهوری (۱۳۸۴) مبنی بر تاثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی (آغازگری و خاتمه، تقویت، ابراز وجود) بر رابطه کودک-والد نیز به علت عدم تفاوت معنی دار بین میانگین گروهها، با پژوهش حاضر همسو می باشد.

در تبیین نتایج فوق می توان گفت اگر چه بین روشها در مطالعات عنوان شده و شیوه‌های کاربرد قصه‌ها تفاوت وجود دارد، اما یافته‌ها به طور کلی بیانگر آن است که قصه و قصه درمانی ابزار بسیار نیرومندی در روابط انسانی، روان درمانی، آموزش و پرورش، خانواده، هنر و بطور کلی زندگی است (اریکسون و روزن^{۳۲}، ترجمه قرچه داغی، ۱۳۷۵). داستانهایی با مضامین اجتماعی به طور موفقیت آمیزی برای نیازهای رفتاری و اجتماعی متنوعی در کودکان از قبیل کنترل خشم و عصبانیت، مهارت‌های اجتماعی، سوءاستفاده جنسی، طلاق و مرگ کاربرد دارند (گلدنر و گلدنر^{۳۳}، ترجمه ارجمندی، ۱۳۸۷). قصه های بکار گرفته شده در این برنامه، الگویی از مهارت‌های اجتماعی و شیوه های مناسب مواجه شدن با مشکلات را در موقعیت های مختلف به کودکان ارائه کرده و ارجاع مکرر کودکان به شخصیتها و موقعیتهای داستان نشان داده که داستان ها نه تنها در ایجاد اصول منطقی و ارائه الگویی برای مهارت‌های اجتماعی کاربرد دارند، بلکه در سهولت بخشیدن به پیش بینی و اجرای رفتار مورد پسند نیز مفید هستند (کارتلج و ملبرن، ترجمه نظری نژاد، ۱۳۸۵). از ویژگیهای دیگر این برنامه آموزش در قالب گروه است. گروه فرصتی را برای کودکان جهت شناخت و بحث پیرامون رفتارهای قابل پذیرش و غیرقابل پذیرش فراهم می کند. زیرا این رفتارها در گروه رخ می دهند، همچنین در گروه کودک قادر به تمرین رفتارهای جدید است (گلدنر و گلدنر، ترجمه ارجمندی، ۱۳۸۷).

وجود فعالیتهای مکمل در پایان قصه گویی از دیگر عواملی است که مبین اثربخشی این برنامه می باشد. فعالیتهایی نظیر: پرسیدن سوال در مورد شخصیتها و رویدادهای داستان، بحث در مورد بحرانها و تعارضها و راه حل آنها، بحث در مورد تجربیات شخصی شنوندگان که مشابه با رویدادهای داستان باشد (کلايمر^{۳۴}، ۲۰۰۸)، ایفای نقش، نقاشی، باعث جذابیت بیشتر برنامه، افزایش دقت و یادگیری آزمودنی‌ها می شود.

از جمله یافته های قابل بحث در این پژوهش در خصوص عدم تفاوت معنادار بین میزان رابطه کودک با والد دو گروه آزمایش و کنترل می باشد. با توجه به اینکه در ایران پژوهشی در این زمینه انجام نشده است، می توان به پژوهش حاضر به عنوان مقدمه ای در این خصوص نگرست. شماری از مطالعات به صورت غیر مستقیم موید تاثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر رابطه کودک با والد می باشد. سیورز و جونز-بلنک^{۳۵} (۲۰۰۸) نشان دادند که آموزش مهارت‌های اجتماعی باعث کاهش در سازش نیافتگی های اجتماعی و افزایش مهارت‌ها و رفتارهای اجتماعی

^{۳۲} -Erikson & Rozen

^{۳۳} -Geldard, K.& Geldard. D.

^{۳۴} -Clymer, D.

^{۳۵} -Seeverz & Jones-Blank

میگردد. همینطور پژوهش سوگای و لويس^{۳۶} (۱۹۹۶) بیانگر آن است که مهارت‌های اجتماعی در کلاس درس می‌تواند منجر به افزایش عملکرد تحصیلی و بهبود در روابط بین فردی دانش‌آموزان با همسالان و بزرگسالان گردد (به نقل از حسین خانزاده، ۱۳۸۹). در تبیین عدم تطابق نتایج با دو پژوهش عنوان شده می‌توان به این مسئله اشاره کرد که هاگرت (۱۹۹۹) در بکارگیری قصه‌ها برای کمک به رابطه کودک با والد صرفاً از قصه‌هایی که متمرکز بر موضوع ارتباط کودک با والد است استفاده کرده است و دود و همکاران (۲۰۰۷) و مور (۲۰۰۴) از والدین برای بیان قصه‌ها کمک گرفته‌اند.

کوتاه بودن مدت برنامه قصه‌گویی به دلیل نزدیک بودن اجرای برنامه به زمان تعطیلی مدارس و عدم وجود امکانات کافی جهت آموزش والدین همزمان با اجرای جلسات کودکان به منظور تمرین و هماهنگی آموزش‌ها در محیط خانه از محدودیت‌های این پژوهش می‌باشد. پژوهش حاضر به ارائه قصه‌هایی با مضامین مهارت‌های اجتماعی کلی نظیر همکاری، مهارت گفت و شنود، آموزش چگونگی بیان خشم و ... پرداخته است، لذا پیشنهاد می‌شود با توجه به اثر بخشی قصه‌گویی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی کودکان، تحقیقات دیگری با قصه‌هایی متمرکز بر موضوع ارتباط کودک با والد انجام پذیرد.

تشکر و قدردانی

کمال تشکر و قدردانی خود را نسبت به زحمات مرحوم دکتر حیدر علی هومن ابراز می‌دارم که همواره از مشورت‌های ایشان بهره‌مند بودم.

منابع

- احمدی. سید احمد، نورانی. ساغر، ۱۳۸۰، بررسی میزان تأثیر بازیهای نمایشی پانتومیم در الگو پذیری مهارت‌های اجتماعی کودکان پیش دبستانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان اصفهان، شماره هفتم.
- اریکسون. میلتن، روزن. سیدنی، ۱۳۷۵، نقش قصه‌در تغییر زندگی و شخصیت قصه درمانی، ترجمه قرچه داغی. مهدی، تهران: نشر واحدی.

^{۳۶} -Sugal & Lewis

- استورا، ۱۳۷۷، تنیدگی یا استرس بیماری جدید تمدن، ترجمه دادستان . پریخ، تهران : انتشارات رشد.
- بلوم کویت. مایکل لل، ۱۳۸۳، مهارت‌های سازگاری با کودکان ناسازگار، ترجمه علاقبند راد. جواد، تهران: سنا.
- تویسرکانی. مهدیه، ۱۳۸۶، اثر بخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر قصه در کاهش نشانه‌های اختلال سلوک دختران دبستانی ۱۰ و ۱۱ ساله، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم بهزیستی و توان بخشی.
- جان بزرگی. مسعود و همکاران، ۱۳۸۷، آموزش اخلاق، رفتار اجتماعی و قانون پذیری به کودکان ، تهران: ارجمند.
- جعفری مفرد طاهری. محمد مهدی، ۱۳۸۷، بررسی تأثیر قصه‌گویی بر آموزش مهارت‌های اجتماعی پسران ۶ ساله شهر کاشان در سال ۸۷-۸۶، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- طهماسیان. کارینه، ۱۳۸۵، کاربرد قصه در آموزش مهارت‌های اجتماعی با کودکان، دانشگاه شهید بهشتی، ۷-۹ آذر ماه ، اولین کنگره سراسری هنر درمانی در ایران، تهران: پژوهشکده خانواده.
- حسین خانزاده، عباسعلی، ۱۳۸۹، آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان و نوجوانان، گرگان: انتشارات رشد فرهنگ.
- فضلی خانی. منوچهر، ۱۳۸۲، راهنمای عملی روش‌های مشارکتی و فعال در تدریس ، تهران : انتشارات آزمون نوین.
- کارتلیج. جی، میلبرن، جی. اف، ۱۳۸۵، آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان، ترجمه نظری نژاد. محمد حسین، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- گلدارد. کاترین، گلدراد. دیوید، ۱۳۸۷، مشاوره با کودکان با روش بازی درمانی، ترجمه ارجمندی. زهرا، تهران: اندیشه‌آور.
- مهوری. لیلی، ۱۳۸۴، بررسی اثر بخشی مهارت‌های اجتماعی بر روابط والد-فرزندانش آموزان دختر شهرستان کلاله، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ناظمی اردکانی . فاطمه ، ۱۳۸۶، اثر بخشی آموزش برنامه مدیریت والدین در اصلاح روابط آزارنده مادر-فرزندی و کاهش استرس مادران کودکان مبتلا به ADHD ، پایان نامه کارشناسی ارشد ، دانشکده علوم بهزیستی و توان بخشی.
- هنری. مارگارت، ۱۳۸۶، کودکان، والدین، مربیان، ترجمه پرنیانی. مینو، تهران: خجسته.

- Clymer ,D.(2008). Training Teachers to facilitate Language Development in the Classroom . <http://www.wslha.org>

- Dodd, Sara & Stephen D. A. Hupp & Jeremy D. Jewell & Emily Krohn.(2007). Using Parents and Siblings during a Social Story Intervention for Two Children Diagnosed with PDD-NOS

- Feinberg, M.J. (2001). Using social stories to teach specific social skill to individuals diagnosed with autism. Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering, 62, 8.

- **Fox Eades, J.M.,(2006).** Classroom Tales:Using Storytelling to Build Emotional Social and Academic Skills across the Primary Curriculum. 11-18.
- **Gray, C., & Garand, J. D. (1993).** Social stories: Improving response of students with autism with accurate social information. Focus on Autistic Behavior, 8, 1-10.
- **Gresham,F.M.,Elliott ,S.N.(1990).** Social skills Rating System. Circle Pines, MA:American Guidance Services. Fisher, B. A. & Theresa Haufe, B. A. (2009) Developing Social Skills in children who have disabilities through the use of social stories and visual supports.
- **Gut, D. M., & Safran, S. P. (2002).** Cooperative learning and social stories: Effective social skills strategies for reading teachers. Reading & Writing Quarterly, 18, 87-91.
- **Haegert, S.A.(1999).** How does love grow?Attachment processes adapters and foster children as illustrated fictional stories.Unpublished Doctoral Dissertation,UniversityofVictoria.Retrieved from www.proquest.com/pqd
- **Hui,A,& Lou,S.(2006).** Story telling for increase Social Skills. Center for child Development , Hong kong. Available online 7 february 2006.
- **Johns, H.J,Croley, E.P.,Guetzloe, E.(2005).** The central role of teaching social skills . Focuson on exceptional children.37(8).
- **Kay, J. (2006).** Managing Behaviour in the Early years. Continuum New York
- **Lezin, N.L, Roller, L.A.,& Taylor, J (2004).** Parent –Child connectedness :Implications for research, interventions and positive impacts on adolescent health . Bridge project, ETR Associates.
- **Moore, P. S. (2004).** The use of social stories in a psychology service for children with learning disabilities: A case study of a sleep problem.British Journal of Learning Disabilities, 32, 133-138.
- **Thomas , T.& Killick, S.(2007).** Telling Tales: Storytelling as Emotional Literacy, 3-8